

Kratek pregled dogajanja iz prvih let delovanja netopircev

Maja Zagmajster

Januarja 2018 smo praznovali že 20 let od začetkov organiziranega delovanja "netopircev" v Sloveniji. Taka obletnica je priložnost za pogled v preteklost, kako smo začeli in s kakšnimi izzivi smo se takrat soočili. Ta prispevek sem pripravila v želji, da aktivnosti tistega časa ne bi ostale le del anekdotičnih razprav vse starejših članov ob prihodnjih obletnicah, ko bi dobivale vedno bolj mitske razsežnosti. V njem predstavljam kratek pregled aktivnosti prvih treh let, ko smo pričeli delovati v obliki Sekcije za proučevanje in varstvo netopirjev Društva študentov biologije. V njej se je zbralo dovolj posameznikov, zainteresiranih za raziskovanje in varstvo netopirjev (=netopircev), da smo v letu 2001 iz sekcije prerasli v samostojno društvo.

Prve pobude za skupno delovanje

V drugi polovici devetdesetih je nekaj biologov že zbiralo in objavljalo podatke o netopirjih Slovenije: dr. Boris Kryštufek kot kustos za sesalce v okviru Prirodoslovnega muzeja Slovenije (PMS), dr. Tomi Trilar, tudi iz PMS, pa Andrej Hudoklin, biolog, jamar, že tedaj zaposlen na ZRSVN OE Novo mesto. Težko na kratko povzamem pregled njihovih prispevkov k poznavanju netopirjev Slovenije, zato je morda bolje, da si za ta pregled v roke vzamete Atlas netopirjev Slovenije (Presetnik s sod. 2009).

Leta 1996 pa se je začel za netopirje zanimati študent biologije, Klemen Koselj, ki je pričel z raziskovanjem ekologije in prehrane južnih podkovnjakov v Kostanjeviški in Ajdovski jami pod mentorstvom dr. Kryštufeka. Na spodbudo mentorja in ob finančni podpori nizozemskega staroste raziskovanja netopirjev, dr. Petra H. C. Line, se je Klemen že leta 1996 udeležil Evropskega simpozija o raziskovanju netopirjev v kraju Veldhoven na Nizozemskem. Z raziskovalci iz tujine se je srečeval tudi pri nas, kadar so prišli na terenske obiske v sodelovanju z dr. Kryštufekom, in si pridobival pomembne terenske izkušnje.

V letu 1997 sem se s Klemnom spoznala tudi sama, takrat še kot študentka drugega letnika biologije. Netopirji so me pritegnili po naključnem srečanju z onemoglim osebkom na tleh zimske Ljubljane in zaželela sem si jih podrobneje spoznati. Dr. Kryštufek, ki je tedaj predaval sistematiko vretenčarjev na Oddelku za biologijo, me je takoj povezal s Klemnom. In res sem se mu kmalu pridružila na terenu v jami, kjer je vsakih 14 dni pobiral iztrebke južnih podkovnjakov. Klemen je bil že takrat zelo dobro seznanjen z biologijo netopirjev in veliko reči, ki mi jih je pripovedoval v avtu na poti na teren, sem si kar sproti beležila v terensko beležko. Kasneje mi je večkrat povedal, da take "piflarke" še ni peljal na teren.

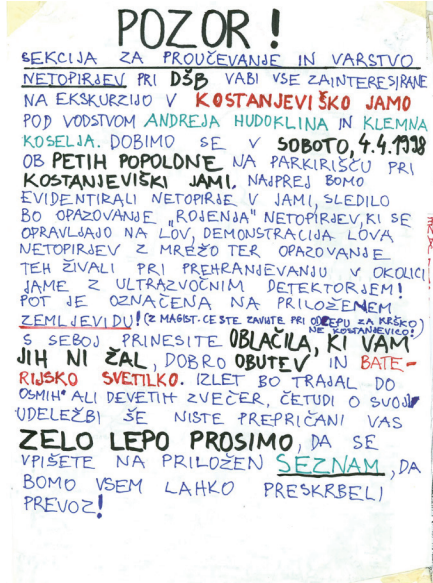
Na enem od terenov sva se pred obiskom Kostanjeviške jame srečala z Andrejem Hudoklinom, ki je močno spodbujal idejo, da bi se pri raziskovanju netopirjev organizirali. Tudi zaradi mednarodne pobude, da bi prijavi mednarodni projekt nevladnih organizacij več držav, v katerem bi se ukvarjali z varstvom dolgokrilega netopirja. Za to pa bi morali imeti neko formalno obliko delovanja tudi v Sloveniji, in seveda nekoga, ki bi prevzel koordinacijo take projektne prijave pri nas.

Prelomno leto 1998

Verjetno je bilo prav dejstvo, da sva se poleg posameznih biologov našla tudi dva za netopirje zagreta študenta, znak, da je dozorel čas za formalno organiziranje. Tako smo se na pobudo Andreja in ob podpori kolegov iz PMS, dne 27. 1. 1998, zbrali v knjižnici PMS v Ljubljani. Bilo nas je sedem, in sicer (po abc): Andrej Hudoklin, Klemen Koselj, Boris Kryštufek, Slavko Polak, Boštjan Surina, Tomi Trilar in jaz. Strinjali smo se, da bi se organizirali v raziskovanju in varstvu netopirjev. Ker tedaj nismo vedeli, če bo taka organizacija zaživela in če bo za to dolgoročen interes, si nismo "upali" kar takoj ustanoviti društva. Tako smo izbrali možnost, ki nam je takoj omogočila formalno delovanje. Na tem sestanku smo ustanovili Sekcijo za proučevanje in varstvo netopirjev pri Društvu študentov biologije in v tem formalnem okviru smo delovali dobra tri leta.

Prvemu je sledil drugi sestanek v knjižnici PMS, ko smo se dogovorili, da bomo pričeli z netopirji seznanjati vse zainteresirane, tudi z namenom privabiti čim več ljudi v sekcijo. Že 10. marca 1998 smo v veliki predavalnici Biološkega središča organizirali predavanje Klemna Koselja, z naslovom "Biologija netopirjev". Predavanje je bilo dobro obiskano, veliko udeležencev pa smo imeli tudi na prvem netopirskem izletu štiri dni kasneje. 14. marca 1998 smo se namreč pod vodstvom Slavka Polaka odpravili v Jamo pod Predjamskim gradom na popis in spoznavanje različnih vrst netopirjev. Mesec kasneje, 4. aprila 1998, smo organizirali že drugi izobraževalni izlet, tokrat v Kostanjeviško jamo, ki sta ga vodila Klemen in Andrej (Slika 10). Takrat sta demonstrirala tudi lov netopirjev z mrežami, ki so nam jih kot odslužene odstopili ornitologi. Uporabljali smo Andrejeve šotorske kole, ki so v društveni opremi še danes. Na teh dveh ekskurzijah je bilo mnogo zainteresiranih, ki so postali aktivni člani društva in raziskovalci netopirjev. Med njimi je bil Primož Presetnik, ki je postal eden najbolj aktivnih članov sekcije in je še danes edini netopirjec pri nas, ki se z netopirji ukvarja ves delovni čas.

Ko nas je bilo več, pa smo pričeli organizirati tudi raziskovalne odprave. Konec aprila/prve dni maja 1998 smo študenti tedanjega drugega letnika biologije organizirali prvi študentski biološki raziskovalni tabor izven Slovenije (ki je kasneje prerasel v tradicionalni tabor DŠB, sedaj imenovan Ekosistemi Balkana). S kolesi smo se odpravili na hrvaški otok Mljet, kjer so delovale različne biološko-raziskovalne skupine. Na tem taboru sem vodila skupino za netopirje in ostale sesalce, pa čeprav takrat nismo imeli še nobene raziskovalne opreme - razen obilo navdušenja. Tako je bilo naše delo omejeno le na raziskovanje preprostih jam, a smo v eni med njimi uspeli (sicer ponovno) najti tudi kosti velikega mračnika. So nam pa drugi udeleženci tabora prinesli truplo belorobega netopirja, ki so ga našli ležati na skali ob morju.

SLIKA 10. Na roko napisan plakat, s katerim smo vabili udeležence na netopirsko ekscurzijo v Kostanjeviško jamo; plakat je bil nalepljen na oglasno desko DŠB.

Šli smo še dlje in v letu 1998 prvič organizirali Skupino za netopirje v okviru Raziskovalnega tabora študentov biologije v Šempasu, ki jo je vodil Klemen (Slika 11). Klemen si je za tabor izposodil Andrejev zasebni ultrazvočni detektor, rokovanje z njim pa so nam v praksi demonstrirali kolegi s Češke (dr. Jan Zukal, dr. Zdenek Rehak in študentka Hana Berkova). Ti so prišli za dva dni na tabor prav z namenom, da nam pokažejo, kako se popisuje netopirje z ultrazvočnimi detektorji. Njihovo znanje smo hvaležno črpali tudi pri popisih netopirjev na cerkvenih podstrešjih. Na tem taboru smo prvič sistematično raziskovali netopirje z uporabo različnih metod popisa na sklenjenem geografskem območju.

Želja po ultrazvočnih detektorjih (ki smo jih nekateri želeli imenovati netopirniki, a se ime ni prijelo), je bila velika in tako smo se prijavili na razpis Regionalnega centra za okolje za srednjo in vzhodno Evropo (REC). Že leta 1998 smo pridobili finančna sredstva za projekt popisa, v katerem smo kupili štiri ultrazvočne detektorje tipa Tranquility II iz Velike Britanije. Dostava naprav v Slovenijo je bila izpeljana šele septembra 1998, a smo jih uporabili takoj po tem. Konec meseca smo namreč organizirali "Netopirske dneve" na Medvedjaku na Kočevskem, kjer smo popisovali netopirje v jamah in z ultrazvočnimi detektorji. Takrat smo se seznanili tudi s snemanjem oglašanja netopirjev, za to smo uporabljali način upočasnitve časa. Snemali pa smo na kasetnik, ki nam ga je posodil Tomi Trilar. Da, uporabljali smo kasete in kasetnik - tedaj je bila to najsodobnejša tehnologija beleženja zvoka! In zanimivo, ob lučeh v dolini Kolpe smo prvič slišali drobnega netopirja, tedaj novo vrsto za Slovenijo, ki smo jo potrdili "mlajši" netopirci.

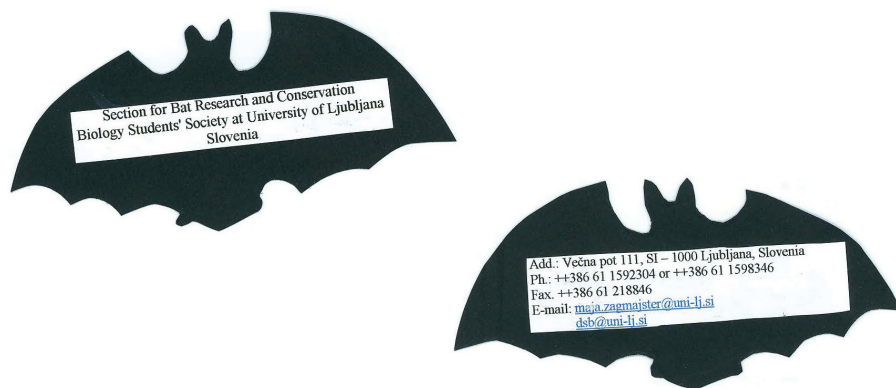

Med drugim smo se na tem sestanku dogovorili, da bomo aktivno pristopili k prijavi mednarodnega projekta na razpis REC skupaj z društvi z Madžarske, iz Romunije in Bolgarije. Prijava je bila uspešna in sekcija je v letih 1999 in 2000 postala partner v projektu *"Srednjeevropski program varstva dolgokrilega netopirja"*. Zbirali smo podatke o razširjenosti dolgokrilega netopirja in sistematično spremljali dinamiko netopirjev v njihovih najpomembnejših jamskih zatočiščih (Huda luknja, Škocjanske jame, Predjama). Prav tako smo začeli popularizirati netopirje, s poudarkom na jamah in dejavnih ogrožanja v njih. V okviru tega projekta smo izdali tudi prvi netopirski stenski plakat, ki je predstavljal dolgokrilega netopirja (Slika 12).

Tudi v letih 1999 in 2000 smo raziskovali netopirje na prvomajskih bioloških raziskovalnih taborih (Korčula, Hvar), kot tudi na taborih študentov biologije v Sloveniji (Šalovci, Cerklje). Skupine za netopirje smo pričeli voditi tudi na mladinskih raziskovalnih taborih. Leta 1999 je v Podsredi potekala interdisciplinarna raziskovalna delavnica, kasneje pa je mladinske biološke tabore za osnovnošolce v zahodni Sloveniji organizirala tedaj učiteljica biologije Irena Kodele Krašna. Tako smo skrbeli za izobraževanje najmlajših o zanimivostih in pomenu netopirjev.

Leta 1999 se nas je več udeležilo Evropskega simpozija o raziskovanju netopirjev v Krakovu na Poljskem (Klemen, Primož, Nataša Zupančič (tedaj Aupič), Vanja Kovačič, Blanka Markovič in avtorica prispevka). Tja smo potovali z vlakom, na katerem smo imeli pravo malo likovno delavnico. Izrezovali in lepili smo vizitke sekcije (Slika 13), ki smo jo na simpoziju predstavili tudi s plakatom. Da takrat delovanje z emaili še ni bilo tako preprosto kot danes, priča tudi dejstvo, da je na vizitki moj email naslov - danes bi mimogrede naredili nov email naslov za sekcijo. Tedaj pa se nam je to zdel preveč zapleten maneuver, še sama sem le na nekaj dni imela priložnost priti do računalnika in preveriti elektronsko pošto.

SLIKA 13. Prve vizitke Sekcije za proučevanje in varstvo netopirjev iz leta 1999, narejene med vožnjo na simpozij na Poljsko (foto: Maja Zagmajster).

Na simpoziju in na delavnici o delu z ultrazvočnimi detektorji, ki mu je sledila, smo navezali pomembne stike z raziskovalci netopirjev po Evropi. Z mnogimi med njimi smo v stiku in prijatelji še danes. Prav ta osebni stik je pripomogel, da smo v letu 2000 v Slovenijo privabili dr. Hermana Limpensa in dr. Lotharja Bacha na nekajdnevno delavnico določanja netopirjev z detektorji, ki smo jo organizirali v kraju Turnišče v SV delu Slovenije. Takrat smo kot donacijo nemške vlade dobili prve društvene detektorje Petersson D200, od katerih so mnogi v rabi še danes. Znanje s te delavnice in detektorje smo lahko uporabili že leto kasneje, v raziskavi netopirjev v gozdovih na Koroškem, ki smo jo izvajali na povabilo žal že pokojnega gozdarja, Mirana Časa.

Postali smo aktivni tudi v naravovarstvu. Septembra 1999 smo se udeležili sestanka organizacije EUROBATS v Zagrebu, kot predstavniki nevladne organizacije in zunanji opazovalci. Takrat Slovenija še ni bila podpisnica Sporazuma o varstvu netopirjev, smo si pa za to odtlej pridno prizadevali. Pričeli smo se odzivati na vabila za pripravo pripomb na osnutke predpisov in zakonodaje, kar nas je prisililo, da smo se spoznali z birokratskim jezikom zakonodajnih predpisov in pisanjem uradnih dopisov, da smo lahko podajali naše pripombe.

Organizirati smo začeli različna predavanja in javne aktivnosti v zvezi z netopirji. Leta 1999 smo tako organizirali prvo Evropsko noč netopirjev v Sloveniji. Prvi vikend v septembru smo organizirali javno predavanje o netopirjih, ki sta ga izpeljala dr. Kryštufek in Klemen Koselj, temu pa je sledilo opazovanje netopirjev ob Koseškem bajerju. Predavanja se je udeležilo preko 50 ljudi, kar je bil velik uspeh. Ob tem velja spomniti, da so v tistem času oglaševanja dogodkov potekala le preko tiskanih in radijskih medijev ter plakatov.

Opogumili smo se

Do konca 2000 se nas je nabrala že kar lepa skupina, pripravljena in sposobna izpeljati najrazličnejše projekte. Zato smo se končno opogumili in pokrenili tudi vse birokratske postopke in priprave, da smo postali polnopravno društvo. Junija 2001 je tako sekcija DŠB prerasla v Slovensko društvo za proučevanje in varstvo netopirjev (SDPVN), kar je zapisano tudi v preambuli statuta SDPVN.

Kljub temu, da v prvih letih delovanja še nismo imeli mobilnih telefonov, stalnega dostopa do interneta in emailov za dnevno komuniciranje in obveščanje, smo izpeljali številne aktivnosti. Od tedaj do danes se je seveda način komuniciranja močno spremenil, kar je seveda določene reči olajšalo in omogočilo hitrejšo predajo informacij še širšemu krogu ljudi. Tedaj in danes pa se nekaj ni spremenilo - zanimanje za raziskovanje in varstvo teh enigmatičnih bitij teme, netopirjev. In prav to je tisto, kar nas netopirce še danes "drži skupaj".